

Preek gehouden op 17 november 2024
in de Westerkerk Amsterdam
Door ds. Rosaliene Israëls

Hoe houd je je hart zacht?

Wanneer na de wedstrijd Ajax-Maccabi racistische en discriminerende leuzen, vandalisme en fysiek geweld een spoor van vernieling door de straten van onze stad trekken.

Hoe houd je je hart zacht?

Wanneer populistische politici en landsbestuurders de gebeurtenissen in onze stad bewust gebruiken om te polariseren en niet ontvankelijk lijken voor een op z'n minst kritische blik op het Israëliësch beleid en de humanitaire ramp die zich voltrekt in de Gazastrook.

Hoe houd je je hart zacht?

Wanneer diezelfde ministers en politici olie op het vuur gooien, door Nederlanders met een dubbele, want ook Marokkaanse nationaliteit en moslims in het algemeen – een miljoen Nederlanders – weg te zetten. En zich dusdanig uitlaten dat een staatssecretaris met Marokkaanse achtergrond haar ontslag indient.

Hoe houd je je hart zacht?

Wanneer de roep om erkenning, gerechtigheid, veiligheid, steeds wanhopiger wordt en, zoals de hoofdredactie van het Parool het formuleerde, 'dagelijks voelbaar is op scholen, in gebedshuizen en in de straten van de stad'.

Hoe houd je je hart zacht?

Wanneer je je, welke religie of levensbeschouwing je ook aanhangt, als Amsterdammer in wilt zetten voor de vrede van de stad, de wereld, maar innerlijk verscheurd wordt, door legitieme loyaliteiten, verwantschap en/of een gedeeld verleden?

Het is vast en zeker vloeken in de kerk, maar, zo leerde ik van Rikko Voorberg, collega en Amsterdammer van het jaar, vloeken mag, dus daarom zeg ik het vandaag loud en clear: Je hart zacht houden, het is a hell of a job.

We zongen zojuist allerlieflijkst en een tikkeltje oubollig, dat 'Gij' (God) 'mijn liefste kleinood zijt', dat ik nergens anders op bouw dan 'uw genade' en niet veel meer te doen heb dan 'mijn hart U (te) geven'.

Maar mijn hart hier, bonst en slaat, is woest en intens verdrietig tegelijk. Mijn hart zou 'ze' wel door het televisiescherm heen willen trekken en door elkaar willen rammelen. Het smeekt, schreeuwt: hou alsjeblieft op met je polarisatie, discriminatie, racisme, antisemitisme, moslimhaat, de totale vernietiging van een volk...

Dan hoor ik de stem weer van de Vlaamse, 82-jarige filosofe Christine Gruwez, die ik recent ontmoette. Zij zegt:

Alleen jij kunt op jouw stoel zitten.

Je kunt nooit op die van een ander zitten.

Wanneer je dat doet, snijd je het vermogen dat ieder mens in zich heeft om om te gaan met de eigen, existentiële onmacht en pijn af.

Reageer dus nooit direct op elkaar.

Bedenk: een kring kan alleen bestaan als er een midden is.

In dat midden kan alles klinken. Maar altijd vanuit jouw eigen plek.

Pas als jij de confrontatie met je eigen onmacht aangaat, als je niet langer uitwegen zoekt om er om/onder/over/langs heen te gaan, maar de weg naar binnen gaat, kom je bij het vermogen terecht dat jou nieuwe mogelijkheden doet ontdekken. Wegen die jij voorheen niet zag.

En nog iets: pas als je daar terechtkomt, niet langer wegvlucht voor jouw eigen pijn, is er compassie mogelijk met anderen in hun pijn.

Terwijl ik de woorden van Gruwez met het bijbehorende zangerige accent in me rond laat gaan, bedenk ik dat ze voor mij op dit moment in mijn leven, in mijn werk, in deze stad, als uit de hemel gezonden zijn.

Alleen ik kan op mijn stoel zitten.

Ik heb met mezelf aan te gaan, wat ik met mezelf aan te gaan heb.

Dat kan een ander niet voor me doen, en ik niet voor een ander.

Pas als ik de weg naar binnen ga, het uit leer te houden met mijn eigen onmacht, woede, verdriet en pijn, dan kan er ruimte ontstaan voor verzachting van mijn hart, compassie met de ander.

Een zacht hart kan alleen bestaan als er een tussenruimte is.

Die ruimte laat aan het vermogen dat we allemaal hebben om ongedachte mogelijkheden te ontdekken en nieuwe, nu nog onbekende wegen te gaan.

Dat behoeden van die tussenruimte, zoals theologe Anne-Claire Mulder in haar recente boek over God en het goede leven voor allen het noemt, gaat niet vanzelf.

Ik herken de verzuchting van Natascha van Weezel, in haar laatste boek dat een paar weken geleden een tweede druk kreeg, hoe keihard werken het is, het zacht houden van je hart, het voeren van de dialoog, het bewaren van de tussenruimte.

Je 'iedere keer opnieuw', zo schrijft ze, 'openstellen, moeilijke gesprekken aangaan, en niet alleen naar de vooroordelen van iemand anders kijken, maar ook zeker naar die van jezelf' (Van Weezel, 2024, 30).

Er komt een vrouw de ruimte binnenwandelen. We weten niet of het aan haar te zien is, maar ze wordt weduwe genoemd en dat maakt dat ze hoort bij een deel van de bevolking, dat moeite heeft om rond te komen.

En voor een veilig bestaan afhankelijk is van de welwillendheid en de bescherming van anderen.

We zien haar een paar centen, een verwaarloosbaar bedrag dat haar armoede onderstreept en niet in de buurt komt van de tempelbelasting uit Exodus 30, in de collectezak gooien.

Het is helemaal niets op de schaal van wat een gemiddeld, werkend individu verdient. En je kunt er objectief gezien weinig mee beginnen, om een gebedshuis, laat staan een iconische kerk als deze mee in stand te houden, met deze bijdrage van haar.

Ik ben – feministisch-theologisch opgevoed aan de academie – meteen benieuwd naar deze naamloze vrouw.

Hoe ze door haar geliefden wordt genoemd en hoe het komt dat ze weduwe is

geworden.

Waar ze woont, welke toeren ze heeft moeten ondernemen om tot nu toe het hoofd boven water te houden.

En of ze ook nog kinderen of kleinkinderen te verzorgen heeft.

Maar dat vertelt het verhaal allemaal niet.

Wat wel verteld wordt is dat deze vrouw alles wat ze heeft in de schaal legt.

Haar liefde voor God, die - zo is in het voorafgaande door de mond van een schriftgeleerde gesproken en bevestigd door Jezus - onlosmakelijk verbonden is met de liefde voor haar naaste, geeft ze in navolging van het liefdesgebod gestalte met heel haar hart, haar ziel, haar verstand.

Met alles wat ze is en alles wat zij heeft. Haar hele leven, staat er letterlijk.

Deze vrouw doet, om met de woorden van Gruwez te spreken, wat in haar vermogen ligt.

Wat zij, op haar plek, met haar unieke, en wie weet hóe verdrietige levensgeschiedenis kan doen, doet ze.

Ze geeft zichzelf, iets anders heeft ze niet te geven.

Daar kunnen geen klinkende gebeden, magistrale gebouwen, heilige gewaden of bergen geld tegenop. Sterker nog, die verhullen als je niet uitkijkt de eigenlijke betekenis van het liefdesgebod. Namelijk dat het een levenshouding is, waar je telkens je hart op af te stemmen hebt.

Dat afstemmen brengt ons onherroepelijk bij de confrontatie met onze onmacht, met de pijn die alleen jij, op jouw plek aan te zien hebt.

Pas als jij daar, bij en met jezelf kunt zijn, kun je bij de ander zijn.

In zijn/haar/hun lijden, hun pijn.

Iedere andere beweging – aldus Gruwez – is een quick fix, een snelle uitweg, die nergens toe leidt. En die bovendien het vermogen tot creatieve oplossingen, dat in ieder van ons aanwezig is, blokkeert.

Hoe houd je je hart zacht?

Heel eerlijk?

Dat is waarom ik hier ben vanmorgen.

Om onder dit dak, waar generaties voor mij gezongen, gesmeekt, gebeden en gevierd hebben, ruimte en rust, inspiratie en bemoediging te vinden.

Om er weer van doordrongen te raken dan ik in het gaan van de weg naar binnen, niet alleen ben. Om te zien, te ervaren dat er anderen zijn, dat jullie er zijn.

Die net als ik het tegendraadse, weerbarstige en soms zo – in de woorden van mijn tieners thuis - f*cking confronterende liefdeswerk proberen te doen.

Ieder op onze eigen plek. Naar ons vermogen.

Met alles wat we hebben en wie we zijn.

Met heel ons leven.